

Nikdo nejspíše nepochybuje, že se jedná o doslova mamutí projekt, jenž potrvá dlouhá léta. Jūratė Šlekonytė je zkušená folkloristka, která se mimo jiné podílela hesly o folkloru na vytvoření litevské encyklopedie (*Mažosios*

Lietuvos enciklopedija, Vilnius 2009). Pokud plány nezhatí organizační či finanční problémy, lze se zajisté v brzké době dočkat druhého svazku litevských kouzelných pohádek a s jistým časovým odstupem i těch dalších.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Michaela Kuthanová (ed.), Z historie exilu. Památník národního písemnictví, Praha 2019, 175 s.–

Není možné psát o recenzované publikaci a nezmínit přitom předchozí dva svazky, vzešlé z téhož projektu a několikaletého meziinstitucionálního bádání. Publikace je totiž jejich vyústěním a zúročením. Jsou to: Jakub Hauser (ed.), *Zkušenost exilu. Osudy exulantů z území bývalého Ruského impéria v meziválečném Československu*, PNP, Praha 2017 a Jakub Hauser – Věra Velemanová (eds.), *Příběhy exilu. Osudy exulantů z bývalého Ruského impéria v meziválečném Československu*. PNP, Praha 2018. První z publikací je vlastně doprovodným vědeckým katalogem k výstavě, konané v roce 2017 v letohrádku Hvězda. Na řešení projektu se od roku 2016 podíleli krom badatelů v Památníku národního písemnictví rovněž odborníci ze Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i., Slovanské knihovny, Divadelního ústavu a Univerzity Karlovy. Široce založený projekt pracoval s bohatou pramennou základnou nejrůznější povahy, v níž pochopitelně dominantní byly osobní archivy, a to

z fondů institucí i z fondů v soukromém držení.

Časovým vymezením – meziválečným obdobím – je do jisté míry dána vnitřní dynamika tématu. Po bolševické revoluci zde našli nový domov lidé na prahu stáří i děti, které ve třicátých letech dorůstaly. Projekt se soustředil na osudy generace v produkčním věku, která v Československé republice dostala možnost uplatnit vlastní schopnosti, nadání, popřípadě předchozí vzdělání a životní zkušenosti, realizovat rodinný i společenský život. Z tohoto pohledu to byly vlastně dvě generace: mladí, kteří získávali vzdělání až zde, a vyzrálá střední generace. Kolik lidí, tolik osudů, tolik rozdílných profesí, politického zaměření, snah, naplněných i neuspokojených ambicí. I když v ČSR tvořili početnou menšinu a svou jinakost si do jisté míry chránili, zpočátku jen máloco krom původu z carského mocnářství je sjednocovalo. Nebyl to jazyk (krom ruštiny a ukrajinštiny užívali běloruštinu), nebylo to náboženství

(pravoslaví, řeckokatolictví, římskokatolictví, ateismus), nebylo to společenské postavení (imigrovali kozáci z frontových bojů, aristokraté, umělci i volnomyšlenkářští intelektuálové), nebyla to majetková rovnost (vedle nemajetné většiny přicházely i značně movité osoby). Zdánlivá jednota skrytá pod pojmem emigrace z bývalého ruského impéria byla ve skutečnosti neuvěřitelně různorodá. Autoři hledali vnitřní vazby, na nichž by bohatství vytěžené z osobních a rodinných archivů uspořádali. Přes všechnu snahu o propojení zůstává publikace souborem sond do problémů často odlehlých, které samy o sobě představují témata vhodná k hlubšímu zpracování. Kupříkladu problém kozáků v ČSR, běloruská specifika, konečně i vzájemné vztahy ruské a ukrajinské části emigrace.

Počet emigrantů z bývalého ruského impéria ovlivnila hromadná organizovaná humanitární akce, tzv. Ruská pomocná akce, kterou československý stát uzákonil v roce 1919 a na niž v následujících letech vynaložil značné částky. Krom osob, které z domovů vyhnal teror občanské války, přišli například i profesori a studenti z jedenácti ruských univerzit. Díky ruské pomoci v letech 1921–1928 byl život emigrantů v ČSR daleko snazší než v jiných cílových zemích. Část příchozích vnímala Československo jako přestupní stanici a po čase odcházeli dále na západ. Část z nich (odhadem 20 procent)

se ještě ve dvacátých letech vrátila do původních domovů v SSSR (viz stať Z. Barbarunové). Ti, kteří zde zůstali, se postupně integrovali do většinové společnosti, ale ruskou kulturu nadále rozvíjeli ve spolcích, v tisku i ve vlastním školství. V předválečné době bylo v ČSR devět ruských, resp. ukrajinských vysokoškolských učilišť (šest v Praze, po jednom v Poděbradech, Brně a Bratislavě). Předválečné Československo chovalo k těmto projevům kulturní svébytnosti úctu a vážilo si intelektuálního přínosu, a to i poté, co pominuly naděje na zvrát poměrů v bolševickém SSSR a s tím i možné budoucí politickohospodářské výhody.

Publikace, na níž se podílelo třia dvacet autorů, je rozčleněna do šesti částí, z nichž za nejpřínosnější považuji zhodnocení pramenů ke studiu emigrace (V) a pestré oddíly věnované působení jedinců i vědeckým stykům v oblasti společenských věd (III), lékařství a přírodních věd (IV), v oblasti výtvarného umění, divadla a literatury (VI). Čtenáře zvláště upozorňuji na stať věnovanou působení a názorovému vyzrávání Naděždy Melnikové-Papouškové v počátcích jejího pobytu v ČSR v letech 1918–1925 (viz stať R. Andrejse).

Předností knihy je dvojjazyčnost: příspěvky jsou podle autorů buď v češtině nebo ruštině, vědecký aparát v obou jazycích stejně jako popisky pod vyobrazeními. Kniha má neobyčejně půvabný a nápaditý design.

Lydia Petráňová (EÚ AV ČR, v. v. i.)